

פרוטוקול מס' 238

כשיבת ועדת העבודה ביום ד', כ' בטבת תשל"ו - 24 בדצמבר 1975 בשעה 8.30

נ כ ח ו:

חברי הוועדה:

ש. ארבל-אלמוזלינו - יו"ר
א. אנטבי
י. ז'א. אמיר
פ. גרופר
ס. דרובלס
ה. זיידל
ל. דיציאן
ס. ורטמן
ס. כהן
א. לבנבראון

מוזמנים:

ל. דולצין - יו"ר בפועל של הנהלת הסוכנות
י. דומיניץ - הסוכנות היהודית
סד לשם - משרד הקליטה
סד בוסבוים - שירות התעסוקה
ע. גביש - משרד השיכון

מזכיר הוועדה:

ס. משולם

רשמה:

ס. הלנברג

סדר-היום:

הצעות לסדר היום של חברי הכנסת ס. גח
וא. ורדיגר בדבר מניעת ירידה מן הארץ
והחזרת יורדים לארץ.

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו: אני פותחת את הישיבה.

הצעות לסדר היום של חברי הכנסת מ. גז וא. ורדיגר
בדבר מניעת ירידה מן הארץ והחזרת יורדים לארץ

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו: אני מקדמת בדרכה את מלא-מקום יושב-ראש הנהלת הסוכנות היהודית, את סר דומיניץ ואת האורחים שלנו ממשרד הקליטה וממשרד העבודה.

אנחנו ממשיכים היום בדיון שלנו בהצעותיהם של חברי הכנסת מטילדה גז ואברהם ורדיגר למניעת ירידה מן הארץ והחזרתם של יורדים ארצה. המתמצאים בנושא זה מנסים לעשות מאזן של הנטו הנשאר בארץ, ניכוי מספר היורדים ממספר העולים, והמסקנה עזובה למדי.

קיימנו בנושא זה שתי ישיבות ושמענו גורמים שונים. מצאנו לנכון להזמין את סר דולצין כדי לשמוע ממנו מה הסיכויים לעליה, מה מצבה של היהדות בעולם, ונשמע לשמוע ממנו מה עושה הסוכנות כדי למנוע ירידתם של עולים.

הנתונים שקיבלנו ממשרד הקליטה מראים כאילו לא חל שינוי בהיקף הירידה של עולים מן הארץ. אנחנו מבקשים לשמוע בנושא זה פרטים ממכם, כאנשי מעשה, כדי שנוכל לגבש את המלצותינו ומסקנותינו

ל. דולצין: אינני מתיימר לתת תשובה למכלול השאלות מכיוון שלמעשה אין מי שיכול להשיב תשובה ברורה וחד-משמעית לכל השאלות בנושא זה.

אני מבין שעיקר הדיון נסב על בעיותיהם של היורדים ופעם כבר אמרתי שהסוכנות היהודית אחראית לעליה, מה שנוגע לירידה - זה ענינה של הממשלה. אינני סבור שאנחנו הכתובת הנכונה להשיב על בעיות הירידה מן הארץ.

אני מסכים להנחה של אנשי משרד הקליטה שהירידה בקרב העולים לא גדלה, יחסית, מההיקף שהיה בעבר. האמת היא שקשה לדעת פרטים מדוייקים בנושא זה, כי אין מספרים בדוקים ואין סטטיסטיקה. אנחנו מעוייכים שהיקף הירידה בקרב העולים נע בין 10% ל-15% אבל, כאמור, קשה לדעת. יתר על כן, מאחר שבשנה - שנתיים האחרונות היתה עליה בהיקף קטן - גם הירידה בקרב העולים קטנה. הירידה העיקרית היא של ותיקי הארץ. אם אני מדבר על ירידה בהיקף של 10% - 15% ומקסימום 20% מקרב העולים, הרי הירידה העיקרית, בהיקף של 80% - 85% היא בקרב ותיקי העליה. לצערי הרב, השפל בעליה והעליה בירידה הם שני דברים שהולכים ביחד. אם נבדוק את המצב שהיה בעליה ובירידה מאז קום המדינה נמצא כי בשנה שהיה שפל בעליה היתה עליה בירידה, כאשר יש ירידה גדולה - יש עליה קטנה. כלומר, הגורמים הסניעים הם בתנאי הארץ. מצב דומה לשנים הללו היה בשנות המיתון - השנים 1965 - 1966.

לאחרונה נודמנתי לניו-יורק והייתי בה חמישה ימים בהם נודמן לי לנסוע שלוש פעמים בטוניות שנהגיהן היו ישראלים יורדים, בחורים צעירים, ומשלושתם קיבלתי אותה תשובה: הם נשאו נשים, לא יכולים היו להסתדר - ועזבו. כל השלושה הצהירו שבדעתם לחזור ארצה.

אני סבור שלתופעת הירידה יש כמה גורמים. יש כאלה היורדים אחרי שהסתדרו בארץ, גם בתעסוקה וגם ושיכון, ובתנאים טובים למדי. מכל מקום, אצלנו יורדים בוודים רבים המגיעים ארצה ואינם יכולים לקבל שיכון. יש בוודים רבים המסתובבים בארץ שנה - שנתיים, מנסים ומבקשים להסתדר, אבל מכיוון שאין דירות קטנות - הם נאלצים לעזוב.

ל. דולצין:

מה הסיכויים לעליה? כאשר מדברים על התכנית הכלכלית מדברים בנשימה אחת על אפשרות של אבטלה - ברור שמצב כזה אין בו כדי לעודד עליה, מה עוד במצב שקיים בו הכלל של אחרון נכנס ראשון יוצא. מצב כזה לא יעודד עליה ואני חושש שהוא יגדיל את מספרם של היורדים.

העליה מברית-המועצות איננה תלויה בנו. יש כיום בברית-המועצות לפחות כ-160 אלף שקיבלו ויזות ומהם כ-100 אלף הגישו בקשות להיתר יציאה ואינם מקבלים אותו. צריך גם לציין שבכל חודש אנחנו מעבירים בקשות חדשות. יש מי שאומרים שבברית המועצות יש רבבות או מאות אלפים של אנשים אשר חוששים להגיש בקשות ליציאה, כי הגשת בקשה כזו פירושה הפסד של מקום העבודה. מכל מקום, כאשר מדברים על עליה מברית-המועצות ורואים את המספרים האלה המסכנה היא שיש דזרבה, אבל מי יודע מתי היא תגיע אלינו.

ידועה העובדה שהעליה מברית-המועצות לוקה בנשירה, שלא כולה היא תוצאה של התנאים בארץ אם כי חלק מסנה נובעת בגלל המכתבים המגיעים מן הארץ. בוודאי ראיתם את השידור בטלוויזיה על המדענים, יש כ-800 - 900 מדענים כאלה. כאן אני מוכרח להדגיש כי הסוכנות היהודית מטפלת בעליה בשעה שעניני הקליטה הם בידי הסמסלה. אנחנו נותנים את האמצעים לקליטה אבל הטיפול איננו בידינו. אינני משחרר את עצמנו מאחריות, אבל צריך לזכור שהסוכנות היהודית איננה קובעת בעניני קליטה.

במסגרת זו אני מרשה לעצמי לקבוע שלא יתכן שבתכניות הכלכליות השונות במדינה, ותהא זו תכנית גדולה יותר או קטנה יותר, גורם העליה איננו נלקח בחשבון. יש בארץ גורם בטחוני, יש גורם כלכלי וצריך לדעת שיש גורם של עליה. לצערי הגדול, הגורם של העליה, כאשר מדובר על הכנת תכנית כלכלית, איננו נלקח בחשבון. העליה מהווה גורם של התפתחות, של צמיחה, ושל שגשוג, וחבל שלא מביאים אותה בחשבון בתכניות הכלכליות. אני רואה בכך ליקוי רציני ביותר.

אני מלא חרדה לגבי העליה בשנה זו. ברור לי שאם לא תהיה עליה, כתוצאה מן התנאים השוררים בארץ, יתכן שגם הירידה תגדל.

תמיד הייתי בעד מתן עזרה לישראלים כדי שיחזרו ארצה. בשנים 1968 - 1970 היה נסיון מכוון להחזרת ישראלים, וחזרו אז 8500. היו שטענו שמספר זה הוא טיפה בים בשעה שמדובר ב-250 אלף יורדים, והעזרה והתמריצים הופסקו. הייתי בין אלה שהתנגדו להפסיק את מתן התמריצים. אני טוען שמי שחוזר אחרי שירד, נשאר בארץ, כי לא יורדים פעמיים, מה גם שקליטתו של ישראלי חוזר קלה יותר מזו של עולה חדש. יש גם ישראלים רבים בחוץ-לארץ שלא גילו שם את אמריקה ולא מצאו את העושר שחפשו. כדאי לעשות כדי להחזירם.

בזמנו הוקמה לענין זה ועדה בדאשותו של מר אביעזר יפה, אשר קבעה תנאים מסויימים, שלועתי רצוי להרחיבם ולהגדילם על-מנת לאפשר ליורדים לחזור. אני מסכים שצריך לקבוע מועד בו יהיה תוקף לתנאים האלה.

הי"ר ש. ארנלי-אלמוזלינו:

בקרב הציבור בארץ נשמעות טענות שכדאי לדרת כדי שעם החזרה אפשר יהיה לקבל

תנאים מקלים.

ל. דולצין:

נקבעו קריטריונים למי ינתנו ההקלות. אני מרשה לעצמי להוסיף כמה משפטים ביחס לעליה ובדמה לי שאני יכול להוסיף גוון קבה יותר אובסטימי אם כי אני מדגיש שיש כאן תחושה יותר מאשר הוכחה חותכת.

י. דומיניץ:

י. דומיניץ:

בחודשים האחרונים, מסוף הקיץ או ליתר
 דיוק, מחודש אוגוסט, ניכרת עליה בעליה
 מרוב ארצות המערב, גם ממערב אירופה וגם מארצות-הברית. אני מבקש,
 במתכוון, לדבר באחוזים, כי במספרים אבסולוטיים, לצערנו, אין כדי
 לעודד מאד. מדובר בעליה של בסך הכל כמה מאות יותר מאשר בתקופה המקבילה
 אשתקד, שהיתה גדולה יותר מאשר ב-1973. זאת אומרת, מאז 1971-1972 היה
 תהליך מתמיד של ירידה במספר העולים, גם ממזרח אירופה וגם מן העולם
 המערבי. תהליך זה של ירידה בעליה נבלם לדוגמה: מארצות-הברית הגיעו
 200 נפש במקום 150 נפש לחודש, אם כי אין ספק שאפשר לטעון שזו תוספת
 קטנה ביותר. הוא הדין ביחס לאירופה - במקום 120 הגיעו השנה כ-170 נפש
 בחודש אוקטובר. נכון, בסך הכל תוספת של 50 נפש אבל המשמעות היא שהתהליך
 של הירידה במספר העולים, שהיה קיים מאז שנת 1971, הלך ונעצר ונבלם
 והתחלנו בתהליך של עליה בעליה. החשיבות היא לא במספרים אבסולוטיים
 אלא בעצם העובדה שמאז חודש אוגוסט השנה מתעניינים רבים יותר בעליה,
 ומספרם רב יותר מזה שהיה בשנה שעברה, שהיתה שנה של שפל. יש לי הרושם
 שעברנו את תקופת השפל ומאז חודש אוגוסט או אפילו חודש יולי השנה יש
 עליה במספרי העולים. החשיבות היא בכך שהשפל לא נמשך, תופעה, כפי שאמרת,
 היינו עדים לה מאז שנת 1971, ושיש יותר התעניינות בעליה מצד אנשים
 בארצות המערב. מה הסיבות לכך? - אפשר לדבר על נושא זה הרבה מאד.
 מכל מקום, במשדורים שלנו ניכר המספר, ההולך וגובר של פתיחת תיקים, מה
 שנקרא אצלנו הכנת עליה לקראת 1976. כידוע, העונה שלנו היא בחודשים
 יוני, יולי, אוגוסט וספטמבר, עם טיוס שנת הלימודים ופתיחתה של שנה
 חדשה. לדעתי, אפשר לומר, באופטימיות מסוייגת ומוגבלת, שאנחנו חוזרים
 לעליה במספר העולים.

א. אשר להחזרת ישראלים יורדים. על אף

האווירה של ירידה שיש בארץ, ואני חושב שיש אווירה יותר מאשר ירידה
 ממש, יש בארצות אליהן יורדים - קנדה וארצות-הברית, נטייה גוברת של
 ישראלים לחזור ארצה, מטעמים חיוניים, מתוך חרדה גמורה על מה שעשו
 סמוך למלחמת יום הכיפורים. אני אישית נפגשתי עם 700 ישראלים. נכון,
 700 מתוך 250 אלף הם טיפה בים ומובן שהישראלים שבאו למפגש אתי מהווים
 את החלק החיוני מבחינתנו, אבל עובדה היא שרבים מהם יורדים טריים, כלומר,
 שעזבו אחרי ההלם של מלחמת יום הכיפורים וגם כאלה שנמצאים בחוץ-לארץ
 חמש - שבע שנים, ישראלים מכל השכבות - אקדמאים ובעלי מוניות, חושבים
 על חזרה ואפילו במסגרת של מפעלי פיתוח ומפעלים חלוקתיים כמו התיישבות
 בימית, התיישבות בכפרים תעשייתיים וכו'. כלומר, עם הרצון לחזור מתלווה
 גם מחשבה למשחזר פרודוקטיבי ויצירה בישראל.

ב. בתנאים מיוחדים?

לא כל כך.

פ. גרופר:

י. דומיניץ:

החודשים האחרונים הם חודשי התפכחות:

יותר עולים רוצים לעלות, פחות יורדים רוצים לרדת, ויותר ישראלים
 מבקשים לחזור.

אשר לירידה מקרב העולים. יש קשיים

עצומים במעקב אחרי התופעה הזאת. עולים רבים מן המערב באים ארצה
 כתושבים ארעיים, עולים בכח והתנועה שלהם ארצה ובחזרה לחוץ-לארץ איננה
 מבוקרת במידה מספקת כדי שנוכל להטיק מסקנות אם מישהו יצא את הארץ
 לצמיתות או שהוא יצא לביקור במסדה לחזור. משרד הקליטה, משרד הפנים
 והלשכה המרכזית לסטטיסטיקה עושים כדי לקבל תמונה על מימדי החזרה של
 העולים בכח אבל יש מוגמים בלבד. מכל מקום, אם ארשה לעצמי לדבר על
 תחושה, יש תחושה שדווקא בתקופת שפל של עליה מארצות המערב, הירידה
 להחזרה לארצות אלה קטנה יותר כלומר, מי שהחליט, אחרי מלחמת יום הכיפורים,
 לעלות מארצות הברית לישראל, היה הרבה יותר מחוסן ומשוכנע בהחלטתו
 והיתה לו מוטיבציה חזקה לחיות בארץ. לכן, האחוז של אלה שחזרו לארצות
 המערב, מקרב העולים מהן ב-1974-1975, הוא קטן.

י. דומיניץ:

אציין בעיה משנית: העליה מן המערב
סתחלקת לשתי קבוצות: בודדים מארצות-
הברית, 40% - 45%, ומשפחות. הבודדים ניידים לשני הכיוונים, הם באים
בקלות ועוזבים בקלות. למשפחות קשה יותר לעלות וקשה יותר לחזור.
עשינו כדי לקלוט את הבודדים, במה שנוגע לשיכון, תעסוקה וקליטה חברתית,
וכידוע החברה הישראלית סגורה ויש עולים הנאים וחוזרים. מכל מקום,
ההרגשה היא שבקרוב המשפחות אשר הגיעו ארצה אחרי שנת 1973 יש מוטיבציה
יותר חזקה והם עומדים בבעיות הקליטה.

אני שוב חוזר לבעיית הישראלים היורדים.
עד שנת 1970 היתה החלטה של הממשלה ושל הסוכנות היהודית בדבר הענקת
זכויות עולים מלאות לישראלים חוזרים, בתנאי שיצאו את הארץ לפני שנת
1965. ישראלים אלה קיבלו זכויות מלאות של עולה בכל מה שנוגע לדיוור,
תעסוקה, מסים, הנחות במסים לרכב וכו'. מספר הישראלים שחזרו ונהנו
מהקלות אלה הגיע לכ-8000. היו הערכות שונות אם מספר זה של ישראלים
חוזרים מצדיק את ההנחות המרחיקות לכת שניתנו או שיש מקום ויש טעם
לבטלן או להקטינן. ההחלטה בדבר הנחות לישראלים חוזרים קבעה שההקלות
תינתנה למי שיחזור עד סוף 1969, והמועד הוארך עד לסוף שנת 1970, ואז
עלתה המחשבה שאם הזכויות תישארנה כהסדר של קבע, יש בכך כדי לערער
את האמינות להחלטותיה של הרשות וכדי ליטול את הפתיון והתמריץ לחזרה
בהקדם, והועלתה גם המחשבה שאולי יהיה בהן כדי לעודד ישראלים לרדת
ולחזור כעבור שנים אחדות. אחרי שנת 1970 היתה ועדה אשר טיפלה במקרים
שונים בצורה אינדיבידואלית והיא העניקה זכויות במקרים מסויימים, שלא
היו אותן זכויות כמו לעולים חדשים.

ה. זיידל:

בשנת 1970 או 1971 ביטלה הממשלה את
ההסדר בדבר מתן הטבות ליורדים חוזרים.

י. דומיניץ:

הממשלה והסוכנות החליטו, בסוף שנת
1970, לבטל את הזכות האוטומטית של
ישראלי חוזר להנות מהטבות, אבל המשיכה, כמו בעבר, וממשיכה גם כיום
להיות ועדה הבודקת ומעניקה זכויות מוגבלות לישראלים חוזרים. יש לה
אפשרות לתת דיוור באיזור פיתוח, לתת משכנתאות וכו'. זו ועדה שהיתה
קיימת גם בעבר בניין המשרד הקליטה לביין המחלקה שלנו בהשתתפות, נציגי
משרד האוצר.

היתה ועדה ציבורית, בראשותו של חבר-
הכנסת אביעד יפה, אשר הגישה המלצותיה לפנחס ספיר, ז"ל, שהיה יושב-ראש
הנהלת הסוכנות, ולשר הקליטה. מסקנותיה של הוועדה הזאת אומצו על-ידי
הממשלה והסוכנות ויש בהן עקרונות שישראלים שיצאו לחוץ-לארץ איננו צריכים
לקבל פרס, אבל כדוך יהיה בבואו ארצה והוא מקבל שורה של הטבות, אשר
בדרך-כלל מקבילות לאלה שמקבל ישראלי שלא יצא את הארץ. לרוגמה, אם זוג
צעיר בארץ, שלא עזב את הארץ, נהנה מתכניות לשיכון לזוגות צעירים, ויכול
להנות מהן גם זוג צעיר שישב בברוקלין או בלונדון. העיקרון הוא לתת
לישראלים בחוץ-לארץ מה שמקבל ישראלי בארץ, ועל-ידי כך להקל את שובו
אבל לא ליצור מצב שיהיה מי שיחשוב שכדאי ורצוי לצאת לחוץ-לארץ כדי
לקבל הנחות והטבות עם החזרה אליה.

ישראלים חוזרים מקבלים הלוואות לכיסוי
הוצאות הדרך והובלת המטען שלהם. הם געזרים גם כשמדובר בדיוור באיזור
פיתוח ויש גם פתרונות דיוור בצורה של משכנתאות, שהן נסוכות מן המשכנתאות
הניתנות לעולים חדשים. הם מקבלים עזרה בתיווך ביחס לתעסוקה ולמימון
נסיעת גישוש לארץ וכן הקלות מסויימות בתשלום מסים. אנחנו מוסמכים
לאשר רק הקלות ברכישת מקרר, תנור וכו' אבל לא רכב. אלה הם העקרונות
שלפיהם פועלת הוועדה.

י. דומיניץ:
עקרונות אלה מכונים בפנינו מענק מסים כלומר, למשפחה בגודל מסויים ניתן מענק בסכום מסויים כדי שתוכל להשתמש בו לתשלום מסים.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו: האם אלה כספי הסוכנות?

י. דומיניץ:
ההלוואות להוצאות הדרך ולהובלת הסטען - אלה כספי הסוכנות. המשכנתאות ניתנות באמצעות משרד הקליטה, מענק המסים - באמצעות האוצר. את נסיעות הגישוש לאקדמאים המבקשים לברוק ענייני עבודה מממן משרד העבודה. זאת אומרת, כל משרד מממן את ההוצאות הנוגעות לו ועל כולם נמצא האוצר ונציגי הגזברות של הסוכנות.

הוועדה הפועלת עכשיו הורכב בחודש יוני. מאז ועד היום פנו לוועדה 1600 נפש שהם כ-500 מקרים. אם נרצה לעשות השוואה למצב שהיה מאז בוטלו ההנחות, דהיינו מסוף שנת 1970, נמצא כי בכל אחת מן השנים פנו לוועדה כ-1000 איש ואילו השנה, מאז חודש יולי פנו יותר מ-1000, כפי שאמרת - 1600 איש. כלומר, בשנת 1975 מספר הישראלים שפנו לוועדה כדי לברר אפשרויות שובם לארץ גדול פי שנים-וחצי - שלושה מן המנה הרגילה של ישראלים בשנים קודמות. לפיכך אפשר לומר שבעקבות הפעולה שנעשתה על-ידינו בחוץ-לארץ ובעקבות מסקנותיה של ועדת יפה והפרסום שנתנו לכך וכן האמירה שלנו לישראלים: אנחנו לא חושבים שתחזרו ארצה בגלל ההטבות, לא זו תהיה הסיבה לשובכם, אבל אנחנו מקווים שיש בהן כדי לבטא יאם חיוני שלנו, היה בהם כדי לעודד והם עשו את שלהם ואמנם, יש יותר התענינות משהיתה. יחד עם זאת אני מוכרח לומר שנשמעת ביקורת משני הצדדים: יש חשופים, בקרב המבקשים לחזור, מה יש בכמה אלפי לירות שאנחנו מקבלים בשעה שעל רכב לצרכי העבודה יהיה עלינו לשלם מכס של סכום גבוה מאד, ואם לא נקבל הקלה - לא נוכל לחזור. לעומתם יש ישראלים השואלים: מדוע זכאי ישראלי החוזר מחוץ-לארץ לרכוש סקרד ללא מסים בשעה שישראלי איננו יכול להנות מכך. לדעתי, הביקורת משני הצדדים מוכיחה שהוועדה הולכת בדרך מאוזנת: מצד אחד מעודדת ישראלים לחזור ומצד שני אין היא גורמת להתמרמרות יתרה מצד ישראלים בארץ. שמרנו, פחות או יותר, על כך שחוזר לא יקבל הנחות והענקות מפליגות.

בעיית ההדשמה בחוץ-לארץ לתכנית המבוצעת בארץ היא מסובכת, בהרבה ארצות היא מסובכת מבחינה ליגאלית ובכמה ארצות היא מסובכת מבחינה פורמאלית, ואצלנו יש סיבוכים אדמיניסטרטיביים. אנחנו חייבים לברוק את הצד המשפטי, באיזו מידה יכול ישראלי בחוץ-לארץ להרשם לתכניות בארץ. אנחנו חייבים להתאים את הקריטריונים בחוץ-לארץ לאלה שבשואלים. לרובם: זוג המשכר בארצות-הברית סכום של 10,000 דולר בשנה נחשב לעני, אבל אם מתרגמים סכום זה ללירות ישראליות נמצא שמדובר בהכנסה שנתית של 71 אלף לירות. המחשב של משרד השיכון פלוט כרטיס שמצויינת בו הכנסה כזו והמבקש לא יהיה זכאי לקבל עזרה. לכן היינו צריכים לקבוע תרגום לחוץ-לארץ. הוא הדין במה שנוגע לצפיפות דיור. המחשב של משרד השיכון בנוי ומותאם לקריטריונים ישראלים והיינו חייבים להתאים את הדברים.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו: כיצד נעשה הביצוע? האם הזוג הצעיר ממשיך להתגורר בחוץ-לארץ עד שיקבל

את השיכון?

י. דומיניץ:
תכנית הזכאות תופעל קלכה למעשה ב-1 בינואר. עקרונית, התכנית לזוגות צעירים היא תכנית זכאות וכל זוג ישראלי אשר עונה על הקריטריונים יכול להיכלל בה. הוחלט שגם זוגות צעירים היושבים בחוץ-לארץ, אם הם עונים על הקריטריונים שנקבעו, יוכלו להנות מן התכנית. הם צריכים לממש את זכותם תוך שנתיים מיום קביעת הזכאות.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו: אבל הם יכולים להמשיך לשבת בחוץ-לארץ?

י. דומיניץ:

רצינו להבטיח שלא יהיה מצב שזוג צעיר ירכוש דירה במסגרת זו וימשיך להתגורר בחוץ-לארץ. יש סנגורן פיקוח שהם צריכים לחזור תוך שנתיים מיום קביעת הזכאות וכשהם חוזרים עליהם להוכיח שהם נשארים בארץ. היו ישראלים שטענו: אנחנו לא יכולים להדשם אלא אם אנחנו חוזרים, אבל אין אנחנו יכולים לחזור אלא אם קיבלנו זכאות. יש לענין זה אמצעים אדמיניסטרטיביים. אנחנו רוצים שהזוגות הצעירים יוכלו לחזור בלי שנכביד עליהם יותר מדי.

ע. גביש:

ההחלטה של משרד השיכון לדרוש זוגות צעירים השוהים בחוץ-לארץ בתקבל לפני כחצי שנה. היו בעיות טכניות מטובים שונים, שלא הצלחנו להתגבר עליהן והענין נמשך זמן ארוך, יותר מחודש. ההחלטה נשתנתה במשך החודשים בצורה כזו: בהתחלה דובר על תעודות זכאות שאפשר יהיה לממש אותן רק בארץ. מסכתבים שהיו בענין זה הסתבר שמסדר זה איננו עונה על צרכיהם של הזוגות. הם רוצים להתקשר לדירות אלא שאין הם יכולים לעשות זאת אלא בנואם ארצה, אבל כשהם באים הם מוצאים שמחירי הדירות גבוהים יותר. בתקבלה החלטה שניה המדברת על זכאות בתוקף של מה שנקרא "עולה בכוח". כלומר, העולה או ליתר דיוק החוזר יקבל את הסיוע עוד בהיותו בחוץ-לארץ, אבל אז התנאים יהיו גרועים יותר ורק עם בואו לישראל יוכל להמיר אותם בהתאם לניקוד שצבר. הגענו להסכמה, עם האוצר והסוכנות, שהעולים יוכלו לממש את הזכאות עוד בחוץ-לארץ אבל אם תוך שנתיים לא יחזרו ארצה - נגבה את הסיוע שניתן להם. ענין זה מובא לידיעתם של השוהים בחוץ-לארץ. טרם נקבע הסידור הטכני, כיצד אפשר יהיה לעקוב מי אמנם חזר ומי לא חזר בהתאם להתחייבות. כנראה שהעיקוב הזה יהיה באמצעות הבנקים.

לא נראה לי שהיו זוגות צעירים בחוץ-

לארץ שנדחו או שלא טפלו בהם.

ס. דרובלס:

ככל שאני חושב יותר על הבעיה אני משתכנע יותר שהגיע הזמן שנקים בכנסת ועדה לעליה ולקליטה. עניני הקליטה שייכים כיום לוועדת העבודה והדברים מובאים לדיון אחת לששה חודשים ואילו עניני העליה שייכים למשרד הפנים. נוכח הבעיה החמורה הקיימת כיום, שיש יורדים יותר משיש עולים, אני סבור שלא יתכן שנטפל בדברים בצורה מפוצלת בשתי ועדות ושנדון עליהם דרך אגב. אינני מציע שנחליט על הצעתי כאן, אלא אמרתי מה שאמרתי כדי שניקח את הדברים לתשומת לבנו ונחשוב אולי באמת הגיע הזמן להקמת ועדה קבועה.

אני סבור שהחלוקה בין משרד הקליטה ומחלקת העליה גם היא איננה תורמת לטובת הענין. הקשר שבין העליה והקליטה הוא אחד ולא יתכן שהדברים יהיו מחולקים בשני משרדים. לצערנו, לא תמיד דברים של השליח מובנים לעולה, העולה מגיע ארצה ומתחיל להתרוצץ במחלקות השונות של משרד הקליטה ומתחילות הבעיות. אני חושש שהבעיות תהיינה חמורות יותר בעתיד, נוכח המצב שבו אנחנו נתונים. כאן המקום לומר שהעיקרון של אחרון בכנס - ראשון יוצא לא יהיה בו כדי לתרום לפתרון בעיותיהם של העולים. אני מכיר מקרה של עולה מרוסיה, ששם היה מהנדס וכאן מוכן היה לעסוק כטכנאי, אבל הוא נתקבל לעבודה בסולל בונה וישב במשרד ועשה חישובים סטטיסטיים עד שהמציא תעודה של ההסתדרות על ידיעותיו הטכניות כטכנאי. האיש פוטר אם כי המפעל בו עבד היה מוכן להמשיך ולהעסיקו כפועל אבל לא כטכנאי. האיש הזה מחוסר עבודה כשבעה חודשים, הוא מתייצב בלשכת העבודה וטוען שאם לא ימצא לו פתרון, הוא שוקל אפשרות של ירידה. ויש דוגמאות רבות כאלה. אני מצביע על חוסר קורדינציה בין המשרדים השונים.

ועדת העבודה דנה בזמנו על דירות שתהיינה מיועדות למסירה בדמי שכירות לעולים מארצות המערב. היו בענין זה פרסומים וניתנו הבטחות. אנחנו יודעים גם על הפגנות והתמרמרות. אני מקווה שהענין בא על פתרון.

מ. דרובלס:

המצב הקיים נובע מהפיצול של הטיפול בשני משרדים - האחד מבטיח ומפרסם מודעות ואילו השני צריך לבצע ואז מתחילות האשמות של משרד אחד על המשרד השני.

אני סבור שאם תהיה ועדת קבע היא תנסה לקבוע הסדרים. אינני מציע לבטל את משרד הקליטה, אם כי לא הייתי מצטער על כך. אני מבין שמשרד הקליטה איננו מטפל בבעיות העליה מפני שיש כאן בעיה עדינה ומיוחדת ולכן יש צורך בהמשך הטיפול של הסוכנות, אבל ברור שיש צורך בתאום יתר בין שני המשרדים ואני מניח שוועדה קבועה תוכל לתאם בין שני המשרדים ולקבוע את צורת העבודה שלהם וכמובן לפקח עליהם, ויהיה בכך כדי להוסיף.

מר דומיניץ הביא לפנינו תמונה קצת יותר ורודה לגבי סיכויי העליה וציין כי האחוזים קצת יותר גבוהים משהיו, אבל המספרים יודעים לנו ולצערנו המצב הוא שהירידה והעליה כמעט מאוזנים. אני יוצא מתוך הנחה שישראל שידר עשה את מעשהו מפני שמצבו היה לא טוב. אנחנו יודעים שרוב היורדים בשנת 1974 היו זוגות צעירים, ויש סיבה לכך. לכן, עם כל אי-הצדק הקיים במתן הקלות ליורדים חוזרים אנחנו חייבים לנסות למצוא דרך להחזיר יורדים שהביעו דעתם ורצונם לחזור. נדמה לי שמה שנעשה עד כה בשטח זה איננו מספיק.

ה. זיידל:

לפנינו שתי בעיות: מניעת ירידה והחזרת יורדים. אינני סבור שוועדה מיוחדת של הכנסת תוכל לפתור את הבעיות. בכלל, ועדות אינן פותרות בעיות. העובדה שכרבע מיליון אנשים עזבו את הארץ מאז שנת 1948 חייבת להדאיג וברור שאם לא נעמוד על הגורמים העיקריים הגורמים לכך לא נוכל להלחם בתופעה זו.

אני תומך בפעולה שיש בה כדי להחזיר יורדים, ויהא מספרם של החוזרים קטן אפילו אבל אני חושש שהבעיה עמוקה יותר ואני סבור שאנחנו לא נותנים דעתנו על כך שיש דכאון בארץ ואולי מדברים על ירידה יותר משיורדים למעשה, אבל הדיבור על הירידה מוכיח שמשהו לקוי בחברה שלנו.

לגופו של ענין: כל יהודי יורדי מעכב

עליה כי ברגע שהוא צריך להסביר את הצעד שעשה הוא עושה זאת באמצעות השמצות על המדינה והטלת רופי.

האם קיימת ועדה משותפת בין הממשלה והסוכנות למניעת ירידה? בשנת 1971 הצעתי שתוקם ועדה מיוחדת בין הממשלה, הסוכנות וההסתדרות. אנשי משרד הקליטה אמרו, לצערי, שאין צורך בוועדה כזו. אילו הייתה ועדה כזו, אולי אפשר היה לטפל במניעת ירידה.

אני סבור שטר דולצין צורך בטענתו שכל

תכנית כלכלית צריכה להביא בחשבון בעיות חברתיות-סוציאליות וכן בעיות של קליטת עליה. לפני כעשרה ימים הצעתי שכל עולה חדש המתקבל לעבודה יכנס כשלזכותו שלוש שנות ותק, כדי שיהיה בכך כדי לעמוד בפרץ של העיקרון אחרון נכנס - ראשון יוצא. האיגוד המקצועי מתנגד לכך ואילו עולים ומוסדות שונים דואים בהצעה זו פתרון מסויים, שאיננו מבטל את העיקרון המקודש כאילו אבל מצד שני איננו מעמיד את העולים כמפוטרים ראשונים בתור בכל מקרה.

אני תומך בדרכים שיש בהן כדי להחזיר

יורדים אבל יחד עם זאת אני מבקש שנעמוד על הגורמים העיקריים של הירידה, כי בכך אני רואה את המפתח לנסיון לפתרון. אני מבקש לדעת מהו האחוז של היורדים הטוענים שירדו מסיבות בטחוניות, כמה ירדו בגלל סיבות כלכליות וכו'.

אסור לנו לשכוח את בעיית הנשירה בווינה,

וכרור שכשם שעלינו לברר מה הסיבות הגורמות לידידה כן אנחנו צריכים לברר מה המניעים הגורמים לנשירה.

ה. זיידל:
לצורך בדיקת הנתונים האלה יש צורך בהקמת ועדה. כפי שאמרת, רק לאחר שנדע את הגורמים השונים ואת הסיבות לירידה ולנשירה נוכל להלחם בתופעה.

פ. גרופר:
אני סבור שאין צורך בהקמת ועדות נוספות. כולנו יודעים שהסיבות העיקריות לירידה הן חברתיות וכלכליות. אתמול היינו עדים לראיון טלוויזיוני של שני סבכ"לים מכובדים למדי, אשר האשימו איש את רעהו. דיבורים כאלה והאשמות כאלה קובעים לא מעט את חיי החברה שלנו.

אין ספק שחשוב להביא עולים וחשוב להחזיר יורדים, אבל עלינו לזכור שבארץ יש משוחררי צנא שנתנו שלוש שנות שירות, וגם לפנייהם עומדות בעיות קליטה, שיכון ופרנסה. אינני בעד מתן פרסים ליורדים פרטים שאותם לא מקבלים משוחררי צה"ל.

אני סבור שיש הכרח בשילובם של שני המסרדים העומקים בעליה ובקליטה, קודם כל כדי להפסיק את התהליך של "הטלפון השבור". לא יתכן ששתי רשויות תתפלנה בעולה החדש.

א. אבטבי: אינני בעד ביטול הסוכנות.

פ. גרופר: אפשר להעביר הכל לטיפולה של הסוכנות.

אין ספק שאבטלה בשנת 1976 פירושה שואה מבחינת העלייה שתגיע אלינו בשנה זו.

ברור שצריך לחול שינוי לטובה גם בבעיות השיכון, וכאשר מדובר בעולה חדש - צריך לחול שינוי בכלל של אחרון נכנס - ראשון יוצא.

כאן אני מוכרח לומר שמקומות אותי ההצעות השונות לפיתויים של יורדים לחזור ארצה. אני חושש שאם לא נדע לטפל בנושא זה בצורה נאותה ניצור ירידה גדולה יותר, נגרום לתסיסה בארץ ולבעיות חברתיות מה יגידו ומה יטענו משוחררי צנא שאינם מקבלים את הפרס שמקבלים יורדים חוזרים שלא ישתתפו במלחמה האחרונה ואולי בשתי המלחמות האחרונות, שלא שרתו במילואים במשך שנים ושלא נטלו חלק בעול. אני סוכן לומר שבחוד כזה יקר לי מעשרה יורדים חוזרים. האם חייל משוחרר מקבל הנחה על מקרר שרצונו לרכוש? האם הוא מקבל הנחות והקלות בשטחים אלמנטריים בי ותר? במצב כזה האם נוכל להרשות לעצמנו לתעניק הקלות לחוזרים שישובו בחוץ-לארץ במשך שנים?

כאשר מדברים על אחרון נכנס - ראשון יוצא. עלינו לזכור שכלל זה חל גם על חיילים משוחררים.

הנושא של מניעת ירידה והחזרת יורדים הוא נושא כללי שאין לתפוס אותו מזווית אחת ולחשוב ולקוות שאז אפשר לפתור את השאלות. פתרון הבעיה ייעשה על-ידי ניתוח כללי, מכל זוויות חיינו.

א. אבטבי: אין ספק שהבעיה של הירידה חמורה ביותר עד שאני סבור שעל כל אחד לקבל חלק מן האשמה.

אני סבור שחטא חטאנו כלפי עם ישראל בכך שלא הענקנו חינוך לאהבת ישראל, חינוך לאהבת המולדת, בכך שלא נתנו חינוך שורשי, יסודי ובסיסי. אני עובר שספיר ז"ל אמר פעם: היום אני יודע באיזו סירה חטאנו. צריך לזכור כי הזורע רוח - קוצר סופה. אפשר אולי היה להתנחם אילו היינו מתקנים את הדברים כיום אבל איננו עושים זאת ובמקום לתקן אנחנו מלקים ומכים את עצמנו. לצערנו, אנחנו מבליטים את השלילה ושוכחים את החיוב, ולוקים בכך הכל ולא רק כלי התקשורת.

א. אנטבי:
נדמה לי שהממשלה לא דנה בנושא זה.
אני מציע שהיושבת-ראש תזמין לישיבה שלנו
את ראש הממשלה כדי שנוכל לקיים בנוכחותו דיון על הירידה.

ה. זיידל:
אפשר להזמין את יושב-ראש ועדת התאום.

א. אנטבי:
אני מסכים לטענותיו של חבר-הכנסת גרופד,
שיש לנו גם יוצאי צבא ומשוחדרי צבא, משפחות
הגרות בתנאי צפיפות, משכנות עוני בשעה שמשרד השיכון איננו ערוך לפתור
את הבעיות השונות, ואני חושש שהוא לא יהיה ערוך לכך אפילו בעוד חמש
שנים. אל נשכח את הסבכים הביורוקרטיים. מתקיימת עכשיו שביחה של זוגות
צעירים בבאר שבע, מי הם? כולם שרתו בחטיבות השריון והצנחנים.

כאשר מדברים על הטבות לחוזרים, אני
סבור שמבחינה חינוכית אסור לנו לתת להם יותר משאנחנו מציעים ונותנים
לבני הארץ הזקוקים להטבות והקלות. אסור לנו לחנך את בנינו לחשוב שמי
שזקוק לשיכון או להטבות אחרות יוכל להשיג זאת אם יעשה את הדרך לניו-יורק
ובחזרה. לא זה צריך להיות המסלול. אסור לנו לתת ליורדים החוזרים הטבות
רבות יותר משקבלים בני הארץ.

ל. דיציאן:
אני סבור שאין אנחנו יכולים לדבר על ירידת
עולים בהקשר לירידה הכללית.

הוזכר כאן המספר של רבע מיליון יורדים.
אין ספק שזה מספר שיש בו כדי להדהים, אבל עלינו לשאול אל עצמנו: האם יש
בעולם מדינה או האם היתה מדינה שקלטה עולים במספרים כפי שאנחנו קלטנו
ושאחוז הירידה היה כה גבוה כמו אצלנו. אנחנו צריכים גם לזכור שבין העולים
יש אחוז מסויימים שמלכתחילה רואים את הארץ כתחנת מעבר, מפני שהם אינם
מתכוונים להישאר בה.

מדברים על קשיי קליטה, ובוועדה ציינו
את הבעיה של המדענים. רבותי, זו לא רק בעיה של מדענים אלא של אקדמאים
בכלל, של אנשים שתפסו מקום מרכזי בארץ מוצאם ומגיעים אלינו. יש מספר
סוגבל של מקומות מרכזיים שאנשים יכולים להיות בהם. כשבא אלינו עולה
מרוסיה, מארגנטינה, מדרום-אפריקה או מסקום אחר שם היה מנהל מחלקה
בבית-חולים, הוא איננו יכול לצפות לכך שמנהל המחלקה הוותיק ממנו בארץ
יפנה עבורו את המקום. גם הסגן של מנהל המחלקה לא ישמח לעשות זאת. השאלה
היא אם יש לנו אמצעים כדי ליצור מקומות חדשים ודווקא לצרכיהם של אלה.
שמעתי על מומחה לדייג, שהגיע אלינו מרוסיה, שם הדייג מהווה תעשיית ענק,
ואותו עולה היה מומחה בשטח זה ברוסיה. ברור שהמדינה הקטנה שלנו איננה
יכולה לספק לאיש כזה שטח פעולה וכלים שיתאימו לידע שלו ולמקצוע שרכש
לעצמו והתמחה בו. הוצעו לו הצעות שונות, אבל הוא לא רצה להסתפק במה
שהוצע לו. היו כאלה שהציעו לו פיתויים בשטח שלו, בארצות אחרות. אציין
שמגיעים אלינו גם כלכלנים, מומחים במרכיזים לניגזים אבל אינם מתמצאים
כלל בבעיות הכלכלה החופשית, אולי אפשר לעשות להם הסבה מקצועית.

אין ספק שהבעיה החמורה ביותר היא הכלל
של אחרון נכנס - ראשון יוצא. נדמה לי שנזדמן לי פעם לספר על יריד שלי,
שהיה מנהל של אחד המפעלים הגדולים בארץ, הוא לא הוצנח לתפקיד זה מלמעלה
אלא התחיל מלמטה עד שהגיע לתפקיד הרם. הוא מכיר עובדים ומנהלים שנתנו
עשרים ושלושים שנים מחייהם כדי לקדם את המפעל, הרסו בו את בריותם וכיום
אינם יכולים להפיק אותה תוצרת שנתנו לפני עשר שנים. הוא אומר: האם אני
יכול לזרוק אותם לפני הגיעם לגיל הפנסיה? יתכן שיש אנשים צעירים יותר
אשר יכולים להפיק יותר, כיצד נבהג? הצעתו של חבר-הכנסת זיידל, להעניק
ותק של שלוש שנים לכל עולה חדש מסוכנת ביותר, האם אנחנו יכולים לתאר
לעצמנו מה תהיה תגובתו של משוחדר זה?

ל. דיציאן:

לדעתי יש אשון בדיבורים על יצירת אבטלה.
דיבורים כאלה הם אשון למדינה, אשון
לעליה ואשון לקליטת העליה. מדינה אשר רוצה לקלוט עליה אשור לה, בשום
פנים ואופן, להרשות שתהיה אבטלה. היא צריכה להשתמש בכל האמצעים העומדים
לרשותה כדי למנוע אבטלה, אפילו האבטלה היא כורח המציאות כתוצאה ממשבר.
ברור שמחשבה על יצירת אבטלה לשם הכרעת המשק היא אווילית ועלולה להיות
אשון.

יש האומרים כי הירידה היא אחת התוצאות
של אבטלה. הנחה כזו מופרכת על-ידי הסטטיסטיקה. בשנים 73-1974 לא היתה
אבטלה בארץ ובכל-זאת היתה ירידה.

אני מסכים להנחתו של מר דולצין, שפעמיים
לא יורדים וחשוב לעשות כדי להחזיר יורדים. יחד עם זאת עלינו לזכור כי
בתקופה בה נתנו הנחות ליורדים חוזרים נוצרו בארץ עיוותים והיה מתח
חברתי בין תושבי הארץ לחוזרים. כיצד נתגבר על תופעות אלה? אינני יודע.
אולי ניתן הדבר לפי הכללים שקבעה ועדת יפה ואולי בצורה אחרת. מכל מקום,
צריך להביא בחשבון את התגובות שהקלות וההנחות עלולות לגרום להן בקרב
תושבי הארץ שלא עזבו אותה. אזכיר כאן כדוגמה את המסגרת הלבנה מסביב
למספר מכונית, שהראתה והוכיחה כי בעליה רכשו אותה בסכום של 7000 לירות
בשעה שאחר, שלא קיבל את הפרס, נאלץ לשלם תמורתה סכום גבוה פי כמה.

י.ז. אמיר:

לפנינו בעיה כפולה: כיצד למנוע ירידה
מן הארץ, הגורמת לכך שנשאל את עצמנו
כעבור מספר שנים, מה הצעדים שעלינו לנקוט על מנת לעודד את היורדים
לשוב הביתה. אין לי ספק שגם הירידה וגם הצורך במתן הנחות והקלות
להחזרתם של היורדים בעושה במה שלא הקנינו לילדינו בהיותם בגיל הגן
ורק באיחור רב התעוררנו לצורך להחזיר את הצינורות למקומה הנכון ולהחזיר
לצינורות את מקומה הנכון. אם נערוך בדיקה מי הם היורדים אני כמעט משוכנע
שלא נמצא בהם אחוז ניכר של בני נוער חניכי תנועות הנוער החלוציות.
אני סבור שאחד הגורמים לירידה היא המנטאליות של העם היהודי. נדמה לי
שהעם היהודי נושא בנפשו את הניירות, ורק במה שנוגע לניירות בתוך הארץ
ממקום עבודה אחד למקום עבודה אחר איננו מוכן לאמץ לעצמו, מכל מקום,
בנפשו של העם היהודי לברוד מארץ לארץ ומעיר לעיר.

ונקודה נוספת: אצל היהודים בכלל וגם
אצל הישראלים ישנה התחושב שישראל איננה בורחת, היא מהווה מקלט בטוח
לעת צרה, ואם כך, מדוע לא לעשות קצת חיים? מדוע לא לנסות לעשות קצת
כסף?

בפעם האחרונה כשדיברתי בנושא העליה
ובעיקר להחזרת יורדים המלצתי לעשות כל דבר כדי לעודד אותם לחזור, כי
חשבתי שהבעיה המרכזית היא הבעיה החומרית ומכיוון שכך צריך לתת תמריצים
ליורדים חוזרים. אני חייב להתוודות ולומר שדעתי נשתנתה. יש לי אה שידר
להיות מהנדס אלקטרוניקה. הוא למד, עשה קצת כסף, רחה חזרתו כדי שהילדים
ילמדו יותר את שפת המקום, התבסס ועכשיו הוא שואל: מה יעשו הילדים בארץ?
הם עלולים להיתקל בקשיים. יש בעיות. אינני רוצה לדאוג לו באמצעות תמריצים
חומריים, הוא גם לא זקוק להם.

ס. כהן:

לעולם לא נוכל לספק להם אותם תנאים
שיש להם בחוץ-לארץ.

י.ז. אמיר:

אני סבור שאין כאן שאלה חומרית. אילו
היינו עם סגולה, אילו היינו מדינה מיוחדת
שטוב לחיות בה, מדינה שיש לה איכות חיים - אין ספק שהיינו לא רק מונעים
ירידה אלא היו גם מגיעים אלינו רבים יותר. אם היינו מדינה שאין בה תופעות
שליליות, אולי היינו לא-נורמאליים, אבל אין ספק שמדינתנו היתה מדינה
סגולית.

י.ז. אמיר:

אתמול צפיתי בתכנית "סוקד" בטלביזיה, בה ניתן הכשר לאלימות. אם אמנם רעש מגובה מסויים גורם לאלימות אינני מבין כיצד זה קורה שפועלי ישראל העובדים בארץ אינם אלימים? רבותי, האם יש בעולם מדינה שאין בה רעש?

כאמור, עלינו לעשות כדי למנוע את הידידה ואז נמנע מעצמנו את הצורך לעשות לשובם של היורדים. כיצד עושים זאת? לא על-ידי ביטול הכלל של אחרון נכנס - ראשון יוצא, וגם לא על-ידי סתן שלוש שנות ותק לעולה חדש. אני סבור שמי שרוצה לשוב הביתה - ישוב בכוחות עצמו ויתמודד להשגת דייה כפי שעשה במונטריאול או בניו-יורק. אם אדם מלומד מוכן לעסוק בעבודות נקיון בניו-יורק - מדוע יפגע הדבר בכבודו בהיותו בארץ? קודם כל עלינו לקלוט את הבנים המשתחררים מצה"ל ולא להפוך אותם למתוסכלים הפולשים לדיירות לא להם ומתנכלים לחוק. בהמלצות שלנו צריך להיות סעיף לקליטת הזוגות הצעירים שלנו, לקליטתם של משוחררי צה"ל כדי שלא נגרום לכך שהם ירדו מן הארץ.

ס. כהן:

הידידה קיימת מאז ימי אבותינו בארץ הזאת. אנדמה אבינו ירד למצרים, יעקב גם הוא ירד. יצחק היה היחיד שלא ירד מן הארץ. מי שבוחן את תמונתו של שאגל רואה בהן את התופעה של עליה המונית מצד אחד והיהודי הנודד מן הצד השני, בקצה התמונה. במשך השנים היתה גם ידידה מאונס וגם ידידה מרצון. היו שידרו מאונס ולא היתה דאגה להחזירם. אני חושש שמי שירד לחוץ-לארץ ומצבו טוב - לא נוכל להחזירו.

הבעיה העיקרית היא האוירה החסדה בחינוך. היתה עליה המונית בשנת 1948, היתה עליה גדולה יחסית בשנת 1967, היתה התרוסמות רוח ואני חושש שמשוהו בהתרוסמות הרוח הזאת נפגע. אין חינוך לציוננות. התלמידים בארץ אינם מקבלים שיעורי ציונות, הציוננות איננה מקצוע, וחבל. הפכנו להיות עבדים לפאר החיצוני. בנינו הפאר שצצו כפטריות בארץ מזכירים לי אדם יחף החובש צילינדר. אני למדתי באוניברסיטה של תל-אביב לפני שעמדו בניניה היפים. מסיימי בית-הספר הגבוה למשפט ולכלכלה משנים עברו תופסים עמדות פאר במשק, והם למדו בלא בניני הפאר. לצערי, אני חוזר ומזכיר את היכל הספורט, מי זקוק לזה? יש התפרקות מערבים, עם ישראל מתפרק מערכים. יש בקורסיקה יהודים, כולם יוצאי טבריה, שעזבו את הארץ בשנת 1914, יהדות זו הלכה לאיבוד מפני שלא נמצא שליח שינקר אצלם. אני סבור שהשליחים שלנו צריכים להיות מסייגים לשליחותם ולא לחפש את הקריירה האישית שלהם. הם צריכים להביא את היהדות בגולה את דבר אהבת ישראל. אילו היו נשלחים לקורסיקה שליחים מתאימים - היהודית הזאת היתה מגיעה ארצה. יש יהודים גם בצרפת, רבים מהם יוצאי צפון אפריקה. נזדמן לי לפגוש קבוצה כזו במטולה. שאלתי אותם מדוע אינם עולים והתשובה שקיבלתי מאחד מהם היתה, שיש בארץ אפליה של בני עדות המזרח. והוא מספר: הגענו לכותל המערבי כדי להתפלל ומצאנו במקום שני מניינים, אשכנזי וספרדי. יש יהודים בצרפת ונתורכיה, אשר גרים בשכונת עוני ששכונת ואדי סאליב שלנו היא פאר בהשוואה אליהם. הם אינם באים אלינו בגלל חוסר הבנה חינוכית ציונית, שהם יכולים לבנות ולהיבנות כאן.

אשר לידידתם של עולים חדשים. עולה חדש

מקבל דייה, לדוגמה בבאר שבע. הוא מקבל משכנתא בסכום של 50 אלף לירות, כעבור שנתיים הוא מוכר את הידידה, מחזיר את המשכנתא ונשאר לו כסף, אותו הוא ממיר לדולרים, להתחלה אחרת בארצות-הברית.

אני זוכר שכאשר הקמתי משפחה בשנת 1951

היה צנע בארץ וכל זוג שהציג תעודת נשואין קיבל היתר לקנות סט של כלים. מדוע לא ננהג בצורה דומה כלפי זוג צעיר ונאפשר לו לרכוש מקרר ללא מסיים? הוא הדין גז ומכשירים אחרים שהם היום אמצעי יסוד. נקבע כמובן גודל למקרר. יתכן שנדרך זו נוכל להקנות את העימות של זוגות צעירים משוחררי צבא עם העולים החדשים.

פ. גז:

אני מצטערת שאני נאלצת לומר שאולי פג קסמה של מדינת ישראל וגם קסם האתגר ירד וזו אחת הסיבות לטיעוט ההתלהבות. הצורא מכל הוא שאזרחי הארץ מוכנים לשפוך דם, מוכנים להקריב חיים בעת הצורך אבל אינם מוכנים לחיות בה.

אינני מסכימה לקביעה ואינני מוכנה להשלים עם המצב מפני שתמיד היה כך המצב ותמיד היתה ירידה. על המוסדות בארץ לעשות הכל כדי למנוע ירידה ולהחזיר יורדים. על כך לא צריך להיות כל ויכוח.

אני מוכרחה לציין שכנראה חוסר האמינות בארץ הגיע למצב נורא. אתמול הראו בטלוויזיה אשה, עולה חדשה, אשר גרה במבשרת ציון בדירה של משרד הקליטה ובמשך שנתיים היא מחכה לדירה ולמעשה יושבת על המזוודות. כאשר שוחחו אתה המראיינים היא נדאתה חסרת אונים וללא רצון להוסיף ולהאבק. באותה תכנית טלוויזיונית הופיעו של מנכ"לים כשהאחד טוען שמשרד השיכון מפגר בביצוע העבודות ואילו השני טוען שמשרד הקליטה החזיר אלף דירות שנמסרו לו. מה תהיה תגובתו של העולה החדש הממתיין לדירה כשהוא צופה בדין ודברים כזה? לפחות היה צורך בתאום מינימלי בין שני המנכ"לים, לפי שהם מופיעים בתכנית כזו, כדי שלא יראו מגוחכים. רבותי, אני רואה את האשה שרואיינה בבחינת פוטנציאל לירידה.

לפני כעשרה ימים חזרתי מצרפת וראיתי את מצבם של היורדים המחזיקים בדרכון כפול - של צרפת ושל ישראל. הם חיים שם יפה ומרוויחים ממעשי מידמה אבל הדבר לא איכפת להם, זו צרפת. קשה לבוא ולהציע לאיש כזה לחזור ארצה כאשר בכלי התקשורת שלנו מופיעים שרים הטוענים שיש הכרח ביצירת אבטלה מפני שמצבנו הכלכלי כה קשה.

עלינו לבדוק את עצמנו לפני שאנחנו יוצאים אל הציבור הרחב ואל אזרחי המדינה. אם נמצא שאנחנו בסדר - אנחנו יכולים להרים את המוראל, אם אין המצב כך - עלינו לעשות בדק בית כדי לדעת מה אנחנו רוצים ומה אנחנו מסוגלים לעשות.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו: הבעיה חמורה ומסובכת ואינני מאמינה שאפשר לפתור אותה באמצעות ועדה נוספת, כפי שמציע חבר-הכנסת דרובלס. אם נסכם את סך כל הישיבות שהקדשנו ושאנחנו מקדישים לנושא זה נמצא שהוא רב ממספר הישיבות שאנחנו מקדישים לנושאים אחרים. ואינני יודעת אם ועדה מיוחדת היתה מטפלת בנושא זה בצורה יותר יסודית. בזמנו שמענו את שר החינוך והתרבות וכולנו מגיעים למסקנה שהשורש של הירידה הוא בהחלשת התודעה הציונית וההזדהות עם מדינת ישראל. אני מפנה ענין זה למר דולצין, בעיקר נוכח החלטות האו"ם על הציונות ואני שואלת: מה עושה הסוכנות היהודית כדי להגביר את התודעה הציונית בקרב היהודים בחוץ-לארץ, להגביר את זיקתם לארץ ולהחזיר ללבם את אהבת ישראל. זו אחת הנקודות החשובות ביותר שעליה עלינו לתת דעתנו ועליה עלינו לתת את הדיון. החטא שחטאנו הוא בהזנחת הקניית ערכים לילדינו, ואפילו לילדים בגיל הגן.

פ. דרובלס: צריך לשאול מה עושה מדינת-ישראל.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו: יושב כאן מי שעומד בראש הסוכנות היהודית ואני שואלת אותו. כשיושב אתנו שר - אני שואלת את השר. למה נערבב את הדברים?

שאלה נוספת: נכון שלא כל יהודי אשר עוזב את בריית-המועצות מטרותו היא להגיע לישראל. יש כאלה שאינם מתכוונים לעלות לישראל. כאשר מדברים על כך אומרים לנו ש"היאס" מהווה מתחרה והוא נאבק על יהודים שיסעו למקום אחר. מה עושה הסוכנות היהודית בתחום זה?

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו:

חברי הוועדה עמדו על נושא הפטורים.
אנחנו גם קיימנו דיון מיוחד בנושא זה.

אני סבורה שעלינו למצוא דרך שלא לפטר
עולים, אולי יכולה להיות דרך להתחלק בעבודה שיש.

אשר לזוגות צעירים, שמוצע להעניק להם
זכויות כמו לזוגות צעירים בארץ. אני שומעת על ענין זה לראשונה היום.
אינני מתנגדת להצעה. אני רק שואלת ומקשה: האם הזוגות הצעירים המתגוררים
בחוץ-לארץ יכולים להסתין בחוץ-לארץ והדירה תסתין לבואם ארצה, וזה בשעה
שבארץ יש זוגות צעירים ללא דירות. אני חושש שמצב כזה עלול לגרום לתסיסה
בארץ, בעיקר בקרב הזוגות הצעירים, ולספסרות בדירות ובזכויות.

אין לי ספק שאחת התרופות למניעת ירידה
ולהחזרת יורדים היא כמתן זריקת חיסון, כוונתי לתודעה ציונית והגברת
הזיקה לארץ וכל מה שקשור לזה, כי כאשר האש בוועדת בלבו של היהודי - הוא
ישאל את עצמו ויהסס אם לעזוב את הארץ. לעומת זאת, כאשר מדובר בשאלות
חומדיות - הוא יעשה לעצמו את חשבון הכדאיות.

ל. דולצין:

לצערי, בגלל הזמן הקצר שנותר לסיום
הלישבה אין באפשרותי להתייחס לעל
לנקודות שהועלו כאן. מכל מקום, אני מבקש לציין שאני מסכים עם המשפט
האחרון של יושבת-ראש הוועדה בדבר זריקת חיסון. זו בעיית היסוד שלנו.
לפיכך, אינני סבור שמניעת ירידה זה ענין אדמיניסטרטיבי. זה לא ענין
אדמיניסטרטיבי אלא זו אחת מבעיות היסוד שלנו.

בדברי ציינתי כי לצערי, כאשר מתכננים
תכניות כלכליות, לא מביאים בחשבון את עניני העליה. אם מדברים על אבטלה
ורואים בכך תרופת פלא לכל הבעיות צריך לדעת שמצב של אבטלה לא רק שלא
יביא עליה אלא עלול לגרום לירידה. אם תהיה אבטלה, חלילה, היא תפגע
בעליה ותגדיל את הירידה. כאמור, לצערי הרב לא מביאים זאת בחשבון.

אני חושש לומר שכנראה שכוח המשיכה של
מדינת ישראל ירוד כיום, ואם מדברים על מיתון בשנים 1976-1977, ברור
שאין לכך כדי להרבות עליה. אני שייך לאלה הטוענים שמוטב קצת אינפלציה
וצמיחה כלכלית מאשר אבטלה כתרופה להבראת המשק. הגורם לפיתוח ושגשוג
היא העליה והכוחות שהיא מביאה אתה. אין כאן ענין פוליטי אלא ענין
של שיטה ואני יודע שבקרב כל החוגים יש הסוברים כך ויש הסוברים אחרת.

אני חוזר וקובע עובדה, שכאשר קובעים
תכנית כלכלית לא מביאים בחשבון את עניני העליה.

מ. גז: האם ישבתם בנושא זה עם אנשי האוצר?

ל. דולצין:

לא. יש אמנם הסכם שבדברים הנוגעים
לעניני העליה מוכרחה להיות התייעצות
מוקדמת, אבל זה לא קיים.

אני שומע ששר הקליטה, שיש לי יחס של
כבוד אליו, אומר שעניני העולים לא ייפגעו, אבל אני שואל אם בכלל יהיו
עולים.

אני סבור שהממשלה, כשם שהיא מתייעצת
עם גורמים אחרים, צריכה להתייעץ עם הסוכנות כאשר מדברים על תכניות
הנוגעות גם לעולים, אבל כפי שאמרתי ואני חוזר ומדגיש, כאשר דנים על
בעיות של תכנון כלכלי לא מביאים בחשבון את צרכי העליה. בתכנית הכלכלית
שהוחלט עליה, ואינני מתייחס לשאלה אם היא טובה או גרועה, מדובר מראש
על כך שצפויה אבטלה ושצפוי מיתון וברור שזה יפגע בעליה ויגדיל את
מיסדי הירידה.

ל. דולצין:
יש מי שסבור שאבטלה ומיתון מהווים חלק מאפשרות של הבראת המשק, במקרה כזה צריך לומר שעושים את הדברים על חשבון העליה והירידה. לפיכך, במידה מסוימת, הדיון הזה הוא ללא יסוד.

היו"ר ש. ארבל-אלטוולין:
מה היה המצב בשנה שעברה? היה שפע כלכלי, האם היתה עליה?

ל. דולצין:
היתה עליה. אנחנו עומדים בפני דבר דציני - עליה מרוסיה. אנחנו בטאבק גדול בענין זה אבל אם אנחנו אומרים מראש שתהיה אבטלה ומיתון, אנחנו כמו ירינו מחסלים את ענין העליה מרוסיה.

אנחנו הולכים לוועידת בריסל, אלף יהודים יבואו, אבל מה נוכל לעשות כמצב כזה? יתכן שממשלה אחרת היתה נוהגת כפי שנוהגת הממשלה הנוכחית, ואין אני מדבר על הדברים מבחינה פוליטית, אבל אני חוזר וקובע שהנושא של העליה בפעולותיה של הממשלה ביחס לתכנית הכלכלית לא נלקח בחשבון. הגורמים הקובעים אינם מתייחסים לענין זה של העליה בתכניות השונות, אם כי אינני חולק על כך שבוודאי יש כאב לעובדה שאין עליה.

האופטימיות של מר דומיניץ היא סטאטיסטיקה.

אני חייב לציין ש"היאס" לא מפריע לענין העליה. אנחנו מקבלים את היהודים המגיעים לוינה.

ס. גז:
אבל המשרדים הם נשכנות.

ל. דולצין:
"היאס" מקבל את העולים שאנחנו מעבירים אליו, כאשר העולים מודיעים שאין רצונם לנסוע לישראל.

ס. גז:
אלמלא זה היה המצב - הם היו עולים.

ל. דולצין:
הם היו יורדים כעבור חצי-שנה.

מגיע לוינה יהודי ממוסקבה ומודיע שאין רצונו לעלות לישראל, מה נעשה אתו? יש במקום שליחים אשר מנסים להשפיע ולשכנע יהודים כאלה, אבל זה לא עוזר, האם נפקיד אותם? יהודים כאלה מדעירים ל"היאס", אבל ל"היאס" אין שום יד בנסיון להשפיע על יהודים שלא יעלו ארצה. אנחנו מעבירים את היהודים האלה ל"היאס" מחוסר ברירה, כי בוודאי לא נפקיד אותם.

היה זמן ש"היאס" רצה לספל ביורדים מישראל ואנחנו אסרנו זאת. היה ויכוח בנושא זה. "היאס" איננו מספל ביורדים אבל לצערי יש גורמים לא-יהודיים החוטפים את היורדים הזקוקים לעזרה. אני אומר בכל האחריות שבענין הנשירה לוינה אין להטיל כל אחריות על "היאס".

אשר להסברה: מאז הוקמה המועצה הציונית, אני סבור שהיא עושה עבודה יפה למדי בקרב הנוער ובבתי-הספר. אם תבוא לישיבת הוועד הפועל הציוני תוכלו לקבל רו"ח של יושב-ראש המועצה הציונית. נעשית עבודה יפה אבל היא כנראה לא מספיקה ואם לא תהיה תודעה ציונית המצב לא יוטב.

ל. דולצין:
 אין ספק שמערכת החינוך מהווה את היסוד,
 יש להעניק לנוער אהבת ישראל ולא רק ידיעות
 בכתיבה ובקריאה. כאמור, המועצה הציונית עושה עבודה יפה אבל היא לא
 יכולה לפתור את הבעיה.

הי"ד ש. ארבלי-אלמוזלינו: מה נעשה בחוץ-לארץ?

ל. דולצין:
 בחינוך היהודי געושים כמיטב יכולתנו.
 בענין ההסברה יש שלושה מישורים: הממשלה,
 ההסתדרות הציונית והקהילות היהודיות. מבחנו מנסים לתאם את הדברים אבל
 לא תמיד מצליחים בכך. חטאנו בענין זה, חטאנו בנוקתנו הציונית
 וחטאנו גם הממשלה והקהילות היהודיות בחוץ-לארץ עומדות בחוסר אונים.
 מכל מקום, כל מה שאני יכול לומר הוא שבענין ההסברה ידם של האויבים
 על העליונה.

הי"ד ש. ארבלי-אלמוזלינו: מה עושה היחידה של הסוכנות בדבר החדרת
 הציונות והחינוך הלאומי-יהודי בקרב הקהילות

היהודית?

ל. דולצין:
 אם אתם מבקשים לדעת פרטים, אני ממליץ שתזמינו
 את ראש מחלקת הנוער והחלוץ, ראש מחלקת
 ההסברה, אנשי שתי המחלקות לחינוך ותתפלאו לשמוע מה הם עושים. נעשית עבודה
 גדולה וחשובה אם כי אולי איננה מספיקה.

הי"ד ש. ארבלי-אלמוזלינו: אני מודה לפר דולצין. אני מקווה שנוכל
 לסכם את הדברים באחת הישיבות הקרובות שלנו.

הישיבה ננעלה בשעה 11.00.